رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور

تاریخچه، ضرورت‌ها و پیش‌نیازها

سعید فیاض

مقدمه

یکی از مشکلاتی که به دفعات در ارجاع موضوعات تحقیقاتی مرتبط با رشته‌ی آمار مشاهده می‌شود، واگذاری آنها به افراد غیر متخصص در این حوزه است. یکی از راهکارهایی که می‌تواند کاربران را در واگذاری طرح‌های تحقیقاتی یا مشاوره با متخصصان آمار راهنمایی و هدایت کند، راه‌اندازی نظام رتبه‌بندی متخصصان آمار است. این نظام رتبه‌بندی می‌تواند با ارزیابی سوابق علمی و تجربی متخصصان در صورت حمایت واحدهای دولتی و خصوصی آماری کشور، مانع از ورود افراد غیر متخصص به حیطه‌ی ارائه‌ی خدمات مشاوره و اجرای فعالیت‌های آماری شود.

اما با توجه به پیشرفت علم آمار از یک‌سو و تأثیرگذاری قابل توجه آمار و اطلاعات و تحلیل‌های آماری بر تصمیم‌سازی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از سوی دیگر نگاه ویژه به متخصصان آمار بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد. انجمن آمار ایران درصدد است با طراحی و اجرای طرح رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور، کمک شایانی به رشد و ارتقای علم آمار و جایگاه متخصصان آمار کشور نماید.

در ایران دانشگاه‌ها، مراکز علمی و تحقیقاتی و نظام آماری کشور به‌عنوان تربیت‌کنندگان متخصصان آماری هستند و تلاش می‌کنند از متخصصان آماری در دستگاه‌های دولتی و خصوصی استفاده کنند. با توجه به این حقایق و به‌منظور ارتقای کیفیت و استفاده از توان و ظرفیت آماری افراد متخصص، وجود نظامی ساختاریافته و منسجم ضروری است. به‌منظور فراهم آوردن شرایط قانونی برای واگذاری فعالیت‌ها و طرح‌های آماری به متخصصان کارآزموده‌ی آماری، انجمن آمار ایران طرح نظام آمارشناسی کشور را در سال ۱۳۹۱ تدوین و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه داد، ولی علی‌رغم پیگیری‌های زیاد، تصویب آن با مشکلاتی مواجه شد به گونه‌ای که هنوز هم به مرحله‌ی اجرا در نیامده است. بنا بر این، انجمن آمار ایران به این نتیجه رسید که رتبه‌بندی متخصصان آماری کشور می‌تواند به‌عنوان اقدامی مقدماتی و رویکردی جدید برای ارتقای جایگاه متخصصان آمار کشور و افزایش کیفیت آمارها و تحلیل‌های ارائه شده توسط متخصصان در نظام آماری کشور مؤثر باشد.

در این نوشتار، ضرورت‌ها، پیش‌نیازها و اجرای رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور مورد بررسی قرار گرفته است. انجمن آمار ایران به‌عنوان متولی ارتقای جایگاه رشته‌ی آمار و توجه ویژه به دانش‌آموختگان و متخصصان آمار در کشور، تصمیم به اجرای طرح رتبه‌بندی دارد که خوشبختانه با استقبال واحدهای اجرایی آماری کشور رو به رو شده است. به همین منظور، انجمن آمار ایران، کمیته‌ای تحت عنوان «**کمیته‌ی رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور**» متشکل از صاحب‌نظران دانشگاهی و اجرایی آماری کشور را برای بررسی، تدوین آیین‌نامه و تصمیم‌گیری تشکیل داده است. این مقاله نتیجه‌ی مطالعات و تصمیم‌سازی‌های کمیته‌ی مذکور برای اجرای مقدمات این طرح است.

رتبه‌بندی در کشورهای پیش‌رو

با توجه به اهمیت روز افزون علم آمار و درک این واقعیت که تحلیل‌های آماری نادرست می‌تواند باعث اتخاذ تصمیم‌های نادرست و غیر قابل جبران شود، کشورهای پیشرو، قوانین و دستورالعمل‌هایی را برای رتبه‌بندی متخصصان آماری خود به تصویب رسانده‌اند. اگر چه تعاریف و مفاهیم در کشورهای مختلف لزوماً یکسان نیستند.

سعید فیاض کارشناسی ارشد آمار و کارشناس دفتر صنعت، معدن و زیربنایی اطلاعاتی مرکز آمار ایران است.

۱- طرح رتبه‌بندی انجمن آمار کانادا

اعتباربخشی آمارشناسان توسط انجمن آمار کانادا در دو سطح انجام می‌شود: آمارشناس حرفه‌ای و دستیار آمارشناس.

به دارندگان گواهی رتبه، یک کد اختصاصی داده می‌شود که از طریق وبگاه انجمن آمار کانادا قابل دسترسی است. یک آمارشناس حرفه‌ای باید دارای تحصیلات دانشگاهی و حداقل ۶ سال تجربه‌ی تخصصی در کارهای آماری باشد. در این میان دو کمیته‌ی اولیه و دائمی در رابطه با اهدای رتبه به متقاضیان تشکیل می‌شود. اعضای هر دو کمیته ۱۳ نفر از اعضای انجمن آمار کانادا هستند که بر اساس موضوعات تخصصی، مناطق جغرافیایی و بخش‌های مختلف (دانشگاه، دولت و صنعت) توزیع شده‌اند.

۲- طرح رتبه‌بندی انجمن آمار استرالیا

انجمن آمار استرالیا دو سطح از تأیید اعتبار حرفه‌ای (رتبه) آمارگر ارشد و آمارگر معتبر را برای متخصصان تعریف کرده است. این انجمن در سال ۱۹۹۶ به دنبال یک روند طولانی مشاوره با اعضایش، طرحی را برای تأیید اعتبار آمارگران مصوب کرد. عضوی که واجد شرایط آمارگر معتبر باشد، می‌تواند از عنوان اختصاری AStat[1] استفاده کند. انجمن آمار استرالیا می‌داند که آمارگرانی دارای صلاحیت ولی نسبتاً بی‌تجربه‌ای وجود دارند که متقاضی به رسمیت شناخته شدن از سوی انجمن هستند تا پشتوانه‌ای برای موقعیّت حرفه‌ای خود داشته باشند. به این دلیل، طرح آمارگر ارشد[2] (GStat) ارائه شده است. ارائه‌ی مدرک GStat نشان می‌دهد که صاحب این عنوان به تازگی دوره‌ای از مطالعات، معادل کارشناسی ارشد آمار، را گذرانده است. معیار رتبه‌بندی AStat بر اساس ترکیبی از تأیید صلاحیت‌های نظری در آمار، تجربه‌ی عملی نسبی و ارائه‌ی مهارت حرفه‌ای است. هنگام تقاضای تأیید اعتبار برای اهدای رتبه، متقاضیان باید فعّالانه به حرفه‌ی آمار مشغول باشند. صاحبان عنوان آمارگر دارای رتبه باید حداقل یکی از شرایط زیر را داشته باشند.

الف. مدرک معادل کارشناسی حاوی یادگیری دروس آمار معادل سطح دوم یا سوم رشته‌ی آمار یا ارشد ریاضیات در دانشگاه‌های استرالیا، به علاوه‌ی ۶ سال تجربه‌ی عملی در آمار کاربردی و

ب. مدرک کارشناسی درجه‌ی اول یا دوم یا معادل آن در آمار یا در رشته‌ای حاوی روش‌ها یا مفاهیم نظری آمار در حد کفایت، به علاوه‌ی چهار سال تجربه‌ی عملی در آمار کاربردی.

مدارک تحصیلات تکمیلی در آمار، بسته به منشاء آن‌ها، می‌توانند معادل مدرک لازم در یکی از دو دسته‌ی بالا باشند. در مورد شرایط لازم در بند الف و ب، هیئت کارشناسی باید در مورد قابل قبول بودن استاندارد و سطح قضاوت نماید. تحت شرایط خاص متقاضیانی که هیچ کدام از شرایط بالا را ندارند نیز می‌توانند مشمول تأیید اعتبار شوند، اما باید دو شرط زیر را دارا باشند: شناخت و فهمی عمیق از آمار نظری و کاربردی معادل حداقل مدرک لازم برای شرط دوم که در بالا آمده است و حداقل ۱۰ سال تجربه‌ی عملی در آمار کاربردی. معیار تأیید اعتبار GStat آمارگر ارشد باید حداقل مدرک لازم برای بند الف که در بالا آمده است را داشته باشند، مشروط بر اینکه بیش از ۸ سال از أخذ مدرک یا معادل شرط لازم در بند ب نگذشته باشد.

۳- طرح رتبه‌بندی انجمن آمار انگلستان

آمارشناس خبره در کشور انگلستان باید حداقل ۵ سال سابقه‌ی تجربی و آموزشی تخصصی داشته باشد و دارای مدرک رسمی در رشته‌ی آمار یا رشته‌هایی که به اندازه‌ی کافی حاوی مفاهیم نظری آمار، روش‌ها و کاربردهای آن به شرح زیر باشند: مدرک لیسانس یا معادل آن و مدرک دیپلم از انجمن آمار یا در موارد استثنایی اعضایی که مدرک رسمی ندارند، اما همخوانی قابل توجهی با آمار دارند. آمارشناسان خبره باید به قوانین و مقررات پایبند باشند، همسو با سیاست‌های انجمن آمار، دارای پیشرفت‌هایی در طول زمان و قابل توجه در زمینه‌های مختلف تخصصی آمار باشند و هر ۵ سال یک‌بار در فرایند ارزیابی شرکت کنند و حق عضویت را پرداخت نمایند. افرادی که دارای مدرک رسمی هستند اما تجربه‌ی اجرایی و آموزشی ندارند، می‌توانند برای ورود به دوره‌ی آمارشناس ارشد ثبت‌نام کنند.

۴- طرح رتبه‌بندی انجمن آمار امریکا

اعتباربخشی آمارشناسان انجمن آمار آمریکا فقط برای اعضای انجمن آمار انجام می‌شود. این اعتباربخشی در دو سطح انجام می‌شود: آمارشناس حرفه‌ای و آمارشناس ارشد. این فرایند بعد از برنامه‌های اعتباربخشی آمارشناسان در استرالیا، کانادا و انگلیس طراحی شده است. دوره‌ی اعتباربخشی ۵ ساله بوده و شرکت در این اعتباربخشی داوطلبانه است و برای افراد دارای شرایط زیر انجام می‌شود: دارندگان دانش و تحصیلات آماری پیشرفته، دارندگان تجربه در زمینه‌ی کاربرد آمار به صورت خبرگی، کسانی که در مسیر پیشرفت تخصصی در زمینه‌ی آمار قرار دارند و پذیرفته‌شدگان استانداردهای اخلاق حرفه‌ای.

❁ ضرورت‌ها

با توجه به پیچیدگی‌های موجود در تغییرات داده‌ها و آمارهای ارائه شده توسط هر یک از

افراد، دستگاه‌ها و متولیان مرتبط با حوزه‌ی آمار در نظام آماری کشور، موضوع دقت، صحت و اعتمادپذیری به داده‌ها و آمار ارائه شده بیش از پیش مورد توجه قرار دارد. از سوی دیگر کیفیت آمارها و تحلیل‌های صحیح ارتباط نزدیکی با میزان تخصص و حرفه‌ای بودن افراد تولیدکننده‌ی آمارها و تحلیل‌ها دارد. بنا بر این طراحی و پیاده‌سازی سیستم ارزیابی و رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور می‌تواند پاسخی مناسب برای ارتقای دانش آماری و صحت آمارها و گزارش‌های ارائه شده توسط متخصصان آمار کشور در تمامی مراکز باشد. این موضوع می‌تواند در جلب رضایت استفاده‌کنندگان و کاربران آمار و اطلاعات و ارائه‌ی گزارش‌های تحلیلی تخصصی بسیار مؤثر واقع شود. رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور در حوزه‌های تهیه‌ی طرح‌های نمونه‌گیری، طراحی طرح‌های آمارگیری، مدل‌سازی و تحلیل داده‌های آماری و کنترل کیفیت آماری است. از سوی دیگر برای حفظ وجهه‌ی حرفه‌ی متخصص آمار باید تنها افرادی که واجد این معیارهای مشخص هستند مورد تأیید قرار گیرند، در غیر این صورت وجهه‌ی حرفه‌ی آمار با وجود تحلیل‌ها و ارائه‌ی گزارش‌های آماری توسط افراد غیر حرفه‌ای یا غیر آماری در معرض خطر خواهد بود.

❁ اهداف و مزایای رتبه‌بندی

هدف اصلی طرح رتبه‌بندی و تعیین رتبه‌ی متخصصان آمار این است که به جامعه‌ی غیر آماری نشان دهد که صاحب این عنوان به سطح قابل قبولی از مهارت حرفه‌ای در فهم و به کارگیری روش‌های آماری رسیده است و به منشور اخلاقی انجمن آمار ایران و اصول بنیادین آمار پایبند است.

رتبه‌بندی متخصصان آماری کشور دارای مزایای مهم و تأثیرگذاری در همه‌ی ابعاد اقتصادی- اجتماعی کشور و به‌ویژه نظام آماری کشور است. متخصصان آمار دارای رتبه می‌توانند جایگاه مناسب‌تری را در همه‌ی بخش‌های کشور داشته باشند و باعث رشد کیفیت آمار و اطلاعات ارائه شده توسط نهادهای عمومی، دولتی و خصوصی شوند. امید است همزمان با اجرای طرح رتبه‌بندی، مقررات و قوانین اداری و کاری مناسب هم برای به کارگیری متخصصان آماری دارای رتبه فراهم شود، تا در راستای ارتقای علم آمار در کشور؛ متخصصان آماری هم بتوانند جایگاه شغلی مناسب‌تر و بهتری را داشته باشند.

❁ فرایند رتبه‌بندی متقاضیان

در کشور استرالیا، هیئتی برای رتبه‌بندی ایجاد شد تا توصیه‌هایی به انجمن آمار در مورد تقاضاهای تأیید اعتبار ارائه دهد. هیئت از ۶ عضو تشکیل شده بود که هر کدام نماینده‌ی منافع بخشی از جامعه، حرفه‌ی آمارگری و حوزه‌های متنوع مرتبط با مشاغل حرفه‌ای آماری بودند. به استثنای هیئت آغازین، اعضای هیئت برای سه سال منصوب می‌شوند و هر سال دو عضو آن تعویض می‌شوند. هیئت رتبه‌بندی (یا هیئت زیرمجموعه‌ی آن) تمامی تقاضاها برای انتصابات در هیئت را بر اساس اطلاعات و گزارش‌های ارائه شده و فعالیت‌های اجرایی هر یک از کاندیدهای عضویت ارزیابی می‌کند. در بعضی از اوقات جهت انتصاب یک فرد در هیئت رتبه‌بندی از انتخابات الکترونیکی نیز استفاده می‌شود. هیئت این حق را برای خود حفظ می‌کند که در صورت نیاز به جمع‌آوری اطلاعات در یک زمینه‌ی کاری آماری خاص از سایر افرادی که عضو هیئت رتبه‌بندی نیستند نیز کمک بگیرد.

کمیته‌ی رتبه‌بندی در ایران نیز از ۷ عضو شامل ۶ نفر از اعضای پیوسته انجمن آمار ایران، که ۲ نفر از آنها از میان متخصصان آماری حوزه‌ی اجرا در دستگاه‌های اجرایی عضو شورای عالی آمار به انتخاب هیئت مدیره‌ی انجمن و ۱ نفر هم از متخصصان حوزه‌ی آمار رسمی با معرفی رئیس مرکز آمار ایران هستند که برای یک دوره‌ی ۴ ساله منصوب شده‌اند. این کمیته در نظر دارد تا مهم‌ترین فعالیت‌ها و تجارب عملی متخصصان را در فرایند رتبه‌بندی لحاظ نماید.

اعضای اولین کمیته‌ی رتبه‌بندی آقایان کریم احمدی، حمید پزشک، علی رجالی، علی‌رضا زاهدیان، یداله محرابی، محسن محمدزاده و نعمت‌اله نصیری و دبیر اجرایی کمیته آقای سعید فیاض هستند.

❁ معیار تأیید و تمدید صلاحیت اعتبار در ایران

در کشور ایران، بر اساس نظرات تخصصی اعضای محترم کمیته و مطالعات صورت گرفته از تجربیات دیگر کشورها، مهم‌ترین ملاک‌های پیشنهادی مدرک تحصیلی، مشاوره‌ی آماری پایان‌نامه، مقالات علمی- پژوهشی و علمی-ترویجی ارائه شده در کنفرانس‌ها با داده‌های ایران، تدوین و تألیف کتب و مقالات آماری، طرح‌های تحقیقاتی در سطح ملی، استانی یا مؤسسه‌ای، سابقه‌ی کار آماری در واحدهای آمار دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های آماری، مشارکت در طرح‌های آمارگیری و سرشماری‌ها در سطح ملی، استانی و سازمانی، عضویت در شوراها و کمیته‌های علمی مرتبط با آمار، دوره‌های آموزشی تخصصی آمار و تدریس در دوره‌های تخصصی آماری است.

تعداد رتبه‌های تخصصی برای افراد متقاضی بر حسب نمره‌ی کسب شده بر طبق الگوی پیشنهادی زیر است:

۱- آمارشناس خبره

۲- آمارشناس ارشد

۳-آمارشناس پایه یک

۴- آمارشناس پایه دو

۵- آمارشناس پایه سه

۶- کارشناس آمار پایه یک

۷- کارشناس آمار پایه دو

۸- کارشناس آمار پایه سه

در ایران برای ارتقای متقاضیان از یک رتبه به رتبه‌ی دیگر حداقل ۳ سال توقف در نظر گرفته شده است. در حالی که در کشور استرالیا صلاحیّت‌های تأیید شده با توقف عضویت در انجمن لغو می‌شوند، اما با ادامه‌ی عضویت در انجمن در طی پنج سال از توقف عضویت دوباره احیا می‌شوند.

عضو دارای رتبه می‌تواند رتبه‌اش را متوقف کند. همچنین رتبه با صلاح‌دید هیئت و شورا می‌تواند احیا شود، ولی تابع شرایط تمدید صلاحیت است. آمارگران تأیید شده باید هر ۵ سال اطلاعات زیر را به هیئت تأیید اعتبار گزارش دهند:

- توقف از عضویت در انجمن یا عضویت تأیید شده؛

- ارائه‌ی خلاصه‌ای از فعالیّت‌های صورت گرفته در پنج‌سال گذشته که نشان‌دهنده‌ی ارتباط و اشتغال مداوم آنان با کارهای آماری باشد؛

- ارائه‌ی نام یک معرف که در صورت نیاز از سوی هیئت بتوان با وی ارتباط برقرار کرد.

هیئت ارزیابی افرادی را که به دلیل مشکلات زندگی (مانند زمان صرف شده برای بزرگ کردن و تربیت فرزندان) باعث قطع شدن و دوری موقت از حوزه‌ی فعالیت‌های آماری شده است را مد نظر قرار می‌دهد.

منشور اخلاقی و حفظ محرمانگی

متخصصان آماری پس از کسب رتبه، باید به منشور اخلاقی انجمن آمار ایران پایبند باشند. در صورتی که متخصصان آماری پس از کسب رتبه از نظر هیئت تأیید اعتبار، مواد اساس‌نامه یا آیین‌نامه‌های انجمن آمار را رعایت نکنند، عمداً علیه منافع انجمن آمار یا حرفه‌ی آماری عمل کنند، در مراحل تقاضا یا تمدید تأیید اعتبار اطلاعات نادرست ارائه داده باشند، یا عدم پایبندی به منشور اخلاقی محرز شود، بر حسب توصیه‌ی کمیته‌ی رتبه‌بندی، رتبه‌ی اخذ شده، لغو می‌شود.

گزارش‌های متقاضیان رتبه‌بندی و تمدید اعتبار در طول روند بررسی می‌توانند در اختیار کمیته‌ی رتبه‌بندی و انجمن آمار قرار گیرد ولی به طور محرمانه نگهداری می‌شوند. هر بخشی از محتوای آن‌ها تنها با رضایت عضو مربوطه می‌تواند فاش شود.

توضیحات

[1] Accredited Statistician (AStat)

[2] Graduate Statistician (GStat)

دریافت نظرات و پیشنهادات سازنده‌ی متخصصان و کارشناسان حوزه‌ی آمار که ما را در ارتقای محتوای این فعالیت یاری خواهد داد همواره مایه مباهات است. لذا خواهشمند است نظرات ارزشمند خود را از طریق پست الکترونیکی ranking@irstat.ir ارسال فرمایید.

منابع

آیین‌نامه‌ی رتبه‌بندی متخصصان آمار کشور، مصوب مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۰۷ انجمن آمار ایران.

طرح پیشنهادی تشکیل سازمان نظام آمارشناسی ایران»، خبرنامه‌ی انجمن آمار ایران، تابستان ۱۳۹۱، شماره ۷۵.

Accreditation of Statisticians by the Statistical Society of Canada, Approved March 20, 2004 ,Amended June 12, 2005, by the Board of Directors of the Statistical Society of Canada. Updated March 5. 2014.

Statistical Society of Australia, http://www.statsoc.org.au/careers-accreditation/professional-accreditation/

RSS Online CPD System , http ://www.rss.org.uk/cpd

Slides and Extensive Notes from the Professional Statisticians Forum (PSF) Session Continuing Professional Development–How to Make It Effective.